



ANTOINE WEIJZEN

RACISME

400 JAAR GESCHIEDENIS VAN DE RASSEDISCRIMINATIE

IN AMERIKA

RACISME IN AMERIKA

Antoine Weijzen

Racisme in Amerika

400 jaar geschiedenis van de rassendiscriminatie



Uitgeverij Omniboek

Van deze auteur zijn eerder verschenen:

De gewone man als oorlogsmisdadiger, Davidsfonds, Leuven, 2013.

De Indië-weigeraars, vergeten slachtoffers van een koloniale oorlog, Omniboek, Utrecht, 2015.

Uitgeverij Omniboek
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.omniboek.nl

Copyright © 2019, Uitgeverij Omniboek

Omslagontwerp Suzan Beijer
Omslagbeeld De vijftienjarige zwarte studente Dorothy Geraldine Counts wordt onderweg naar school bespot door een groep jongeren, Getty Images
Vormgeving binnenwerk Stampwerk
Vertaling Engelse citaten drs. E.M. Weijzen

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van fotomateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, verzoeken wij contact met ons op te nemen.

ISBN 9789401915670
ISBN e-book 9789401915687
NUR 680

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgeverij Omniboek vindt het belangrijk om op verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Inhoudsopgave

Dankwoord	7
Inleiding	9
Proloog	17
Deel I De wortels van het Amerikaanse racisme	27
1. Slave codes	29
2. De Onafhankelijkheidsverklaring	35
3. De Amerikaanse grondwet	41
Deel II Implementatie van racisme 1789-1861	51
4. De maatschappelijke context van racisme: de noordelijke staten	53
5. De maatschappelijke context van racisme: de zuidelijke staten	63
6. Burgeroorlog 1861-1865	79
Deel III De transformatie van het racisme 1865-1954	95
7. De periode van de Reconstructie 1865-1879	97
8. Jim Crow: opvoeding in racisme	111
9. De criminalisering van Afro-Amerikanen: fase een	133
10. De marginalisering van Afro-Amerikanen	141
11. Lynching en socialisatie	151
12. Overleven onder Jim Crow	167
13. Eugenetica, wetenschap en racisme	177
14. Jim Crow en de tweede Ku-Klux-Klan	195
15. Jim Crow en de New Deal	207
16. Jim Crow tijdens de Tweede Wereldoorlog	213

Deel IV De ontmanteling van Jim Crow 1954-1965	219
17. De derde Ku-Klux-Klan	221
18. Brown vs. Board of Education (1954)	227
19. Montgomery busboycot	239
20. Ella Baker, Septima Clark en Martin Luther King	243
21. Civil Rights Act (1964) en Voting Rights Act (1965)	257
22. Black Power	263
Deel V Onvervulde verwachtingen 1965-?	269
23. Black Panther Party for Self-Defense	271
24. De criminalisering van Afro-Amerikanen: fase twee	287
25. Black Lives Matter	311
Epiloog	319
Geraadpleegde literatuur	337
Bijlage 1: Amerikaanse presidenten	347
Bijlage 2: Amendementen op de Amerikaanse grondwet	351
Bijlage 3: Glossarium	355
Bijlage 4: Personenregister	359
Noten	365

Dankwoord

Een speciaal dankwoord is op zijn plaats voor Els Weijzen. Zij heeft de vertaling van de Engelse citaten en teksten voor haar rekening genomen. Vanwege het Amerikaanse taalgebruik heeft dat veel lenigheid en creativiteit van haar als vertaler gevraagd. Daarnaast heeft zij de hele tekst meer dan één keer doorgelezen en zowel wat betreft de vorm als de inhoud van kritisch commentaar voorzien. Een betere commentator had ik mij niet kunnen wensen.

Inleiding

Dit boek gaat over racisme en xenofobie in de Verenigde Staten van Amerika. Om een zinvolle dialoog hierover te kunnen voeren, is het van belang beide begrippen in deze context te definiëren. Een racist groepeerd mensen hiërarchisch op basis van *huidskleur*, waarbij de mensen met een blanke huidskleur bovenaan staan. Een racist negeert de wetenschappelijke opvatting dat er maar één ras bestaat, namelijk het menselijke ras.

Bij xenofobie worden mensen hiërarchisch geordend op basis van hun *culturele afkomst*, waarbij de zogenaamde westerse afkomst bovenaan staat. Hoe verder mensen afwijken van de westerse cultuur, hoe lager zij volgens een xenofoob in de hiërarchie staan.

Wie denkt dat racisme en xenofobie in Nederland nauwelijks voorkomen, begaat een ernstige vergissing. Een duidelijk bewijs hiervoor werd onlangs geleverd door de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok. In een besloten bijeenkomst uitte hij zich in zeer negatieve en absolute termen over de multiculturele samenleving. Daar bestaat een opname van, waarin we Blok horen zeggen dat hij geen land kent waarin mensen uit verschillende culturen vreedzaam samenleven. ‘Noem mij één voorbeeld van een multi-etnische of multiculturele samenleving, waar de oorspronkelijke bevolking nog woont (...) en waar een vreedzaam samenlevingsverband is. Ik ken het niet.’ De VVD-minister stelde verder dat waarschijnlijk genetisch is bepaald dat mensen niet goed kunnen omgaan met onbekenden. ‘Waarschijnlijk zit ergens diep in onze genen dat we een overzichtelijke groep willen hebben om mee te jagen of om een dorpje te onderhouden. En dat we niet goed in staat zijn om een binding aan te gaan met ons onbekende mensen.’

Hans Entzinger, hoogleraar migratiestudies aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, verwijt Blok gebrek aan kennis. ‘Er zijn boeken volgeschreven over hoe de gevestigde bevolking met nieuwkomers omgaat. Eerst wordt de kat uit de boom gekeken, want men vertrouwt liever op degene die men

al kent. Dan zie je langzaam maar zeker dat de nieuwkomers in de oude omgeving worden opgenomen en daar onderdeel van worden. Dat is een heel oud en natuurlijk proces, waar je genen absoluut niet bij moet halen.’

Blok meent niet alleen dat een multiculturele samenleving tot de onmogelijkheden behoort, hij maakt ook onderscheid tussen mensen op basis van huidskleur. Blok denkt dat ‘gekleurde mensen’ ook snel weer weg zouden willen uit landen als Polen of Tsjechië: ‘Stel, we zouden ze helemaal de arm op de rug draaien en ze zeggen ja, dan nog, loop eens over straat in Warschau of in Praag. Daar lopen helemaal geen gekleurde mensen. Die mensen zijn binnen een week weg, worden letterlijk waarschijnlijk in elkaar geslagen. Die hebben daar geen leven.’

Blok is een prominent lid van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD), met 33 zetels de grootste politieke partij in de Tweede Kamer. Zijn ideeën zullen ongetwijfeld gedeeld worden door de Partij voor de Vrijheid (PVV) die met 20 zetels in de Tweede Kamer is vertegenwoordigd. Tellen wij de twee zetels van het Forum voor Democratie (FVD) mee, dan stellen we vast dat ruim een derde van alle volksvertegenwoordigers de denkbeelden van Blok waarschijnlijk onderschrijft. Het gaat dus om een aanzienlijke minderheid.

De uitspraken van Blok zijn keurig geformuleerd en bevatten geen onvertogen woord. Dat ligt anders bij de inhoud van de honderden e-mails die politica Sylvana Simons mocht ontvangen. De 23-jarige Donny Bon-sink riep op Facebook op tot een ‘uitzwaaidag’ voor Simons. Hij noemt het zelf een haatcampagne.¹ Op deze oproep kwamen reacties als ‘Hoervana Simons, Sylvana Banana, klaagneger en kachelpijp’. ‘Afschieten dat wijf,’ meent Anne Pieter uit Leiden. ‘Je bent een aap die moet oprotten’ of ‘je moet aan de galg hangen’, waren andere reacties. Een zekere Wouter schreef over Simons ‘dat zulke mensen gewoon opgeruimd moeten worden’.

Donny meent dat Nederland haar te veel kansen heeft gegeven. Uiteindelijk haalde hij de pagina offline. ‘Op een gegeven moment is de limiet bereikt. Elkaar afmaken kan te ver gaan. Naar mevrouw Simons toe én naar de blanken toe.’

Simons heeft 22 van haar belagers voor de rechtbank gedaagd. Sommige verdachten verontschuldigen zich voor de bedreigingen. Zij gedroegen zich echter eerder als slachtoffers dan als daders. Deze rechtszaak kon hun carrière schaden! Een van hen, de 42-jarige Ben, had geen spijt en staat nog

steeds achter zijn teksten. Hij schreef onder meer: ‘Sylvana Banana, dat zullen we je betaald zetten. Als je zou weten hoe groot de woede is, dan zou je rap je koffers pakken.’ Ben zag de rechtszaak als één groot theater.

Het verst ging een verdachte met een foto waarop het gezicht van Simons geplakt werd op dat van een gelynchte Afro-Amerikaan. Simons ervaarde dit als een directe doodsb bedreiging. De maker gaf tijdens de zitting geen blijk van verantwoordelijkheid voor zijn actie. Hij kwam niet verder dan de opmerking dat hij zomaar wat deed. Alle verdachten werden tot taakstraffen veroordeeld.

Uit de e-mails blijkt dat Simons om twee redenen bij mensen, en vooral bij blanke mannen, agressie oproept. Allereerst omdat zij zich zelfbewust opstelt. Ze steekt haar opvattingen niet onder stoelen of banken. Daarmee neemt ze afstand van het beeld dat Afro-Nederlanders zich nederig en onderdanig moeten gedragen. Ze moeten zich dankbaar tonen voor al de moeite die Nederlanders in het verleden hebben gedaan om hun beschaving te brengen – een beeld dat Simons met haar optreden verbrijzelt. Haar denken en doen past niet bij iemand die tot een groep mensen behoort die intellectueel ondergeschikt is aan de groep van blanken, zoals nummer 2 van de kandidatenlijst van Forum voor Democratie voor de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam, Yernaz Ramautarsing, meende. Partijleider Baudet weigerde zich van deze opvatting te distantieren. Met de opmerking van Yernaz Ramautarsing werd een discussie nieuw leven ingeblazen zoals die in de negentiende en twintigste eeuw in de Verenigde Staten werd gevoerd. Op basis van deze ideologische opvatting werd het niet langer nodig gevonden om de politiek van positieve discriminatie voort te zetten. Dat zou boter aan de galg zijn. Het werd tijd, aldus deze ideologen, om onder ogen te zien dat Afro-Amerikanen nu eenmaal niet gelijk zijn aan blanken. Deze opvatting maakt voor bepaalde groepen mensen deel uit van de blanke identiteit. Zoals is aangetoond, beperkt deze opvatting zich niet tot de Verenigde Staten. Baudet vertegenwoordigt een relatief grote groep kiezers. Volgens de peilingen van juni 2018 zou zijn partij bij verkiezingen voor de Tweede Kamer negen zetels verwerven.

De tweede reden voor de tegen Simons gerichte agressie, is het feit dat Simons een vrouw is. Door haar zelfbewuste optreden verbrijzelt ze het conservatieve beeld over vrouwen. Vrouwen hebben weliswaar gelijke rechten, maar moeten wel hun plaats kennen. Dat is een plaats op de twee-

de rang. Simons kent haar plaats niet en moet daar dus hardhandig op worden gewezen.

Deze opvatting lijkt steeds meer aan sympathie te winnen. Het kan dan ook niet toevallig zijn dat de Canadese psycholoog Jordan Peterson zich kan verheugen in honderdduizenden kijkers naar zijn YouTube-kanaal en minstens zoveel volgelingen op zijn Facebookpagina. Peterson voert een kruistocht tegen feministen en Afro-Amerikanen, en komt daarmee op voor de blanke mannen. Een bijeenkomst van Peterson in Rijswijk werd door overwegend blanke jonge mannen bezocht.

Simons is niet de enige die met racisme wordt geconfronteerd. Zij die de traditie van Zwarte Piet ter discussie stellen, kunnen rekenen op een golf aan racistische opmerkingen. Opmerkelijk hierbij is dat de overheid zich aan de kant van de daders opstelt. Bij de eerste protesten werden de demonstranten tegen Zwarte Piet zonder wettelijke basis door de politie op vaak hardhandige wijze gearresteerd. Toen zij in 2017 na goed overleg met de burgemeester naar Dokkum trokken om te demonstreren, werd hun bus door tegendemonstranten op de snelweg tot stilstand gedwongen. Het had voor de hand gelegen om de tegendemonstranten te arresteren. Die hadden niet alleen inbreuk gemaakt op het grondwettelijk recht van demonstreren (artikel 9: vrijheid van vergadering en betoging), maar ook de verkeersveiligheid ernstig in gevaar gebracht. Dat gebeurde niet. In plaats daarvan werd de bus met de demonstranten erin verhinderd naar Dokkum te gaan. Niet de slachtoffers maar de daders werden beschermd. Achteraf zei de burgemeester dat zij de veiligheid van de demonstranten niet kon garanderen.

De initiator van de blokkade, Jenny Douwes, is inmiddels door de rechtbank van Leeuwarden veroordeeld tot een taakstraf van 240 uur en een voorwaardelijke gevangenisstraf van een maand wegens opruiing. Er klinkt boegeroep op de tribune na de uitspraak. Douwes laat in een reactie weten het vonnis 'bizar hoog' te vinden. Douwes broer Mark zegt verbijsterd te zijn over de hoogte van de strafmaat: 'Maar we zagen dit natuurlijk al wel aankomen. Inmiddels geloof ik meer in Sinterklaas dan in de rechtbank.' Johannes Sipma (29) draagt met trots een 'Frysk Eare Krus'. Hij en zijn medeverdachten vinden het een politiek proces. 'Het OM en de rechter zijn bevooroordeeld, te links,' zegt Jan Zandberg (56). 'Als ze een straf opleggen is het om die linkse ratten in Den Haag tevreden te stellen.' Sip-

ma: ‘OM, rechtspraak, media: alles in dit land is zo links als de kleren.’² De veroordeelden gaan in hoger beroep. Via crowdfunding is inmiddels 59.730 euro opgehaald. Er bestond de mogelijkheid om via internet te reageren. Een kleine selectie:

Harrie van Oorschot

Idiote straffen om een voorbeeld te stellen, de burgers mogen immers niet in verzet komen tegen de macht van de elite en rechterlijke macht die bepaald wordt door oude politiek, die ervoor heeft gezorgd dat dit al niet meer ons land is, maar een land waar steeds minder plaats is voor de gewone Nederlanders.

Mirelle Vooy

Die varkens die er tegen zijn moeten lekker oprotten uit ons land.

Dit is een KINDERFEEST.

Hoe kun je als volwassen persoon dit verpesten. Dan ben je wel heel diep gezonken.

Dit KINDERFEEST bestaat al veel langer dan dat die mensen/varkens bestaan en in ons land verblijven. Ben echt fucking boos.

Anja De Bruijn

het geld stroomt binnen... en terecht!

Eindelijk mensen die opkomen voor onze cultuur...

en ervoor zorgen dat de kinderen ongestoord en gewelddoos sinterklaas kunnen vieren...

de politiek mag wel wegen blokkeren voor meer geld...

en als Turken en Marokkanen wegen blokkeren voor een trouwerij krijgen ze flutstraffen.

Deze rechters zouden eigenlijk krommers moeten heten... die straffen slaan nergens op.

Tegen slavernij zijn, en tegelijkertijd slaafse straffen opleggen... hoe dubbel is dit dan...

Rina Top

Geweldig deze actie! Laat zien waar wij echte Nederlanders voor staan!

Minstens zo heftig wordt er gereageerd op het ter discussie stellen van het Nederlandse koloniale verleden in de vorm van straatnamen, monumenten en gebouwen. Deze heftige emoties tonen opvallende parallellen met de

reacties van blanke Amerikanen op pogingen van Afro-Amerikanen om standbeelden van personen die tijdens de burgeroorlog aan de kant van de zuidelijke staten streden, te verwijderen, op een minder prominente plaats neer te zetten of van aanvullende historische informatie te voorzien.

Zoals in de Verenigde Staten veel politiemensen zich door vooroordelen laten leiden bij het staande houden van mensen, zo geldt dat ook voor Nederlandse politiemensen, ook al wordt het door politieagenten zelf in alle toonaarden ontkend. De zanger en rapper Typhoon vertelde in juni 2016 op Instagram hoe vaak hij wordt aangehouden vanwege de combinatie 'jonge zwarte man en dure auto'.

Dit probleem wordt door de politieleiding onderkend. Daarom wordt er in de politieopleiding aandacht aan besteed. Er wordt een instructiefilm gebruikt waarin collega's als ervaringsdeskundigen optreden. Met als opvallend voorbeeld een collega die tijdens het hardlopen een inbreker betrapte en tot actie overging. Er ontstond een gevecht. Toen de politie arriveerde, werd hij, de collega, in de boeien geslagen. De inbreker was blank en de politieman was zwart. Een andere zwarte collega vertelde in de film dat hij niet één of twee keer was aangehouden, maar talloze keren. Waarom, vroeg hij zich af. Er was namelijk geen enkele reden voor. Inmiddels is er een app in de maak, waarmee een agent kan zien hoe vaak iemand gecontroleerd wordt en ook waar die check toe heeft geleid.³ Bij de politie stuit het streven naar diversiteit op veel weerstand. Autochtone agenten vinden dat de diversiteit hun door de strot wordt geduwd. Agenten met een niet-westerse achtergrond voelen zich op hun beurt lang niet altijd geaccepteerd. Als het erop aankomt, zo denken ze, blijven ze toch 'die ander'.

Het feit dat vertegenwoordigers uit groepen van Turkse en Marokkaanse Nederlanders een eigen politieke partij hebben opgericht, moet alle belen doen rinkelen. Leden van deze partij en hun kiezers leggen zich niet langer neer bij de opvatting dat zij zich moeten opstellen als onderdanige en dankbare mensen. Zij presenteren zich als zelfbewuste mensen die zich uitgesloten voelen van de Nederlandse samenleving. Of ze nu hoog- of laagopgeleid zijn, bij sollicitaties moeten zij vrijwel altijd achteraan aansluiten. De zoektocht naar een stageplek verloopt voor mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond nog steeds een stuk hobbeliger dan voor andere studenten. Bijna 9 procent van de studenten met een niet-westerse achtergrond moet tien keer of vaker solliciteren om een stageplek

te bemachtigen, tegenover 3 procent van hun medestudenten. In één keer een stage vinden, lukt 68 procent van de mbo-ers met een Nederlandse achtergrond. Bij de mbo-ers met een niet-westerse migratieachtergrond ligt dat percentage op 48 procent. Dat blijkt uit nieuwe gegevens die het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt in opdracht van het ministerie van Onderwijs naar buiten bracht. De cijfers werden verkregen aan de hand van enquêtes onder 26.000 afgestudeerde mbo-ers.⁴

De identificatie met de Nederlandse samenleving lijkt voor Nederlanders met een niet-Nederlandse achtergrond steeds moeilijker te worden. Zij zien een samenleving die op uitsluiting is gebaseerd, in plaats van op inclusie. Naar aanleiding van de opmerkingen van minister Blok hebben zijn ambtenaren gepleit voor meer diversiteit bij het ministerie. Dat pleidooi wordt op veel plaatsen in Nederland gehouden.

Het bespreken van racisme en xenofobie wordt ernstig bemoeilijkt wanneer mensen die racistische en/of xenofobe uitspraken doen, gelijk tot racist of vreemdelingenhater worden verklaard. Mensen kunnen racistische gedachten hebben en tegelijkertijd van mening zijn dat alle mensen gelijkwaardig zijn. Niet iedereen die vragen stelt bij buitenlandse culturen is een vreemdelingenhater, maar kan wel xenofobe opvattingen hebben. Daarom is het van belang onszelf voortdurend een spiegel voor te houden, ook al zien we daarin een gezicht dat we liever niet willen zien.

De historicus Ewoud Kieft schrijft daar in zijn werk *Het verboden boek*, een studie naar Hitlers *Mein Kampf*, behartenswaardige woorden over.⁵ In een interview zegt hij dat de analyse van dat boek ‘ons de kans [geeft] om de donkere kanten in onszelf en onze samenleving onder de loep te nemen. Ik besloot om er zo eerlijk mogelijk over te schrijven. Dat bood me de kans om verder te onderzoeken hoe dicht *Mein Kampf* bij onszelf staat. En dat bleek een stuk dichterbij te zijn dan we zouden willen.’ Hij merkt op dat mensen niet met deze conclusie geconfronteerd willen worden. ‘We houden alles wat we verafschuwen graag kunstmatig op afstand, vanuit een soort gemakkelijk wij-zij denken. “Wij” de beschaafde wereld, tegenover “zij” de barbaren. Het druist tegen je intuïtie in om zoiets serieus te gaan nemen. Als je het toch probeert, komt al dat vijandige toch iets dichterbij en weg zijn die grenzen die zo prettig overzichtelijk waren.’⁶

In de Amerikaanse historiografie is er geen beter voorbeeld van deze kunstmatige afstand denkbaar dan de opvatting van de hoogleraar geschie-

denis aan de Columbia-universiteit, William A. Dunning (1857-1922). Hij liet zich in zijn methode van onderzoek en de keuze van bronnen leiden door zijn vaste overtuiging dat de zuidelijke staten na de burgeroorlog door toedoen van blanken uit het noorden, blanke collaborateurs uit het zuiden en vrije Afro-Amerikanen waren onderdrukt en geplunderd. Een andere kant aan het verhaal bestond er voor hem en zijn studenten niet. Zijn opvattingen zijn decennialang onweersproken gebleven. Daarmee heeft hij naar de mening van de Amerikaanse historicus Eric Foner het racisme in het zuiden gelegitimeerd.⁷

Zoals Kieft de nazi-ideologie en de aantrekkingskracht ervan probeert te begrijpen door zich in de persoon van Hitler te verplaatsen, zo kan onderzoek naar racisme en xenofobie alleen maar vruchtbaar zijn door onder de huid van de racist, of van degene die racistische en/of xenofobe uitspraken, doet te kruipen. De verstokte nazi en de verstokte racist zijn met geen boek over te halen vraagtekens te zetten bij de eigen standpunten. Maar juist voor degene die twijfelt en neigt in de richting van racisme en xenofobie, kan een boek dienen om hem in een andere richting te sturen. Dit boek wil begrip *van* maar geen begrip *voor* racisme en xenofobie kweken.

Zoals er veel ruimte in Nederland is voor racisme en xenofobie, zo geldt dat ook voor andere landen in en buiten Europa. Daarom is het voor Europeanen van belang om kennis te nemen van de geschiedenis van racisme en xenofobie in de Verenigde Staten. Dit boek is de spiegel die mensen wordt voorgehouden en uitnodigt tot een vruchtbare dialoog. Het is bestemd voor mensen die de bereidheid hebben om van mening te veranderen. Want van mening veranderen moet niet gezien worden als een teken van zwakte, maar als een uiting van wijsheid.

Proloog

Het was in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. De blanke journaliste Anne Braden had een lunchafspraak met een collega. Tijdens die lunch werd ze aan de telefoon geroepen. Teruggekeerd bij haar collega informeerde hij of er iets bijzonders was. Terwijl de Afro-Amerikaanse serveerster de tafel afruimde, antwoordde Braden: ‘Nee, alleen een vermoorde neger.’ Ze zag de serveerster verstarren.¹ *Black lives don’t matter*. Braden beschrijft in haar autobiografie hoe zij zich schaamde tegenover de serveerster, maar ook voor zichzelf. Ze had zichzelf altijd gezien als een onbevooroordeeld mens. Haar opmerking deed haar beseffen dat ze helemaal niet zo vrij was van vooroordelen als ze tot dan toe had gedacht. Anne Braden was een progressieve blanke vrouw. Als het racisme al ongemerkt deel was gaan uitmaken van haar denken, vergt het niet veel fantasie om te zien hoe ingrijpend de racistische socialisatie was bij blanken die daarvoor openstonen. Het voorval maakt duidelijk hoe effectief de racistische socialisatie van blanken zijn werk had gedaan.

Het Amerikaanse racisme uitte zich in vele vormen. Een van die vormen was geweld. Daarbij ging het niet alleen om geweld van blanke burgers, maar met name om geweld van de kant van de blanke autoriteiten. De bronnen maken al vanaf 1865 – het einde van de Amerikaanse burgeroorlog – melding van politiegeweld tegen Afro-Amerikanen. Tot op de dag van vandaag is daar nog steeds sprake van, en van protest daartegen. Zo werd in augustus 2014 de achttienjarige Michael Brown in het Amerikaanse Ferguson, een voorstad van St. Louis, Missouri, door een politieagent doodgeschoten. Michael Brown was ongewapend. In tegenstelling tot de dood van andere Afro-Amerikaanse slachtoffers van politiegeweld bleef zijn dood niet onopgemerkt. De nationale en de internationale pers besteedden er uitgebreid aandacht aan. Zijn dood ontketende een heftige discussie over decennia van politiegeweld tegen Afro-Amerikanen. Een recent rapport van het Bureau of Justice Statistics² schat het aantal mensen

dat door de politie is gedood alleen al voor de periode tussen juni 2015 en mei 2016 op ongeveer 1200.³

Vanaf het eerste begin maakte geweld deel uit van de Amerikaanse cultuur. Daarbij waren het burgers die elkaar met geweld te lijf gingen, ofwel autoriteiten die geweld tegen burgers inzetten.

Geweld tegen indianen

Volgens schattingen leefden er in Amerika vóór de kolonisatie ongeveer 260.000 indianen. Zij vormden geen homogene groep, maar bestonden uit dertig verschillende volken met vijf verschillende taalgroepen. Ze spraken niet alleen andere talen, maar onderscheidden zich ook in religieus opzicht van elkaar. Ook op economisch gebied bestonden er grote verschillen. Sommige volken leefden van de landbouw, andere van de veeteelt en de handel. De onderlinge verschillen waren vaak zo groot dat ze tot oorlogen leidden.

Die verschillen ontgingen de Engelse kolonisten. In de stereotiepe koloniale beeldvorming werden indianen als een homogene groep gezien. Het waren mensen met dezelfde ‘primitieve manier van leven’. Mensen die inferieur waren aan de blanke, christelijke Engelse kolonisten.

Van de zogenoemde Pilgrim Fathers, die in 1620 in Amerika landden, was het grootste deel binnen korte tijd door ontberingen gestorven. Het was aan de indianen te danken dat de overgebleven kolonisten wisten te overleven. Zij leerden de nieuwkomers niet alleen voedsel verbouwen, maar ook tabak. Dat laatste zou een zeer winstgevende bron van inkomsten worden voor de Engelse kolonisten in Virginia.

De vriendschappelijke verhoudingen veranderden in vijandschap toen de kolonisten land van de indianen innamen. Zij meenden er als christenen meer recht op te hebben dan de indianen. De Engelse puriteinen vergeleken zich met de Israëlieten. Zij waren aan de Engelse slavernij ontsnapt en naar het beloofde land Amerika ontkomen. Ze geloofden in een heilige missie. Vanuit hun geloof combineerden zij een welwillend paternalisme met het aanrichten van slachtpartijen onder de indianen, zoals God dat ook gesanctioneerd had bij de Israëlieten. Aangezien de barbaarse indianen zich verzetten tegen de oprukkende christelijke beschaving, was geweld vanuit het puriteinse perspectief onvermijdelijk.

Overeenkomsten die door de ene groep kolonisten met indianen waren

gesloten, werden door andere kolonisten zonder enig probleem genegeerd. Ze wisten zich daarin na eeuwen nog gesteund door de opeenvolgende Amerikaanse regeringen. Voordat Andrew Jackson (president van 1829-1837) president werd, verwierf hij als generaal in de oorlog tegen indianen veel aanzien. Indianen van hun land beroven, beschouwde hij als een overwinning van de beschaving op de barbarij. Toen de staten Georgia en Mississippi in strijd met bestaande verdragen indianen van hun land verdreven, weigerde Jackson in te grijpen, omdat de federale overheid naar zijn mening daartoe niet bevoegd was. Daarmee negeerde hij de Indian Trade and Intercourse Act uit 1802. Die wet bepaalde dat in het gebied waar indianen woonden, het gezag van de federale overheid gold. In die wet was verder vastgelegd dat het afstaan van land alleen via verdragen kon worden geregeld. In 1832 werd dit nog eens bevestigd door het federale hoogge-rechtshof, maar die uitspraak werd door Jackson genegeerd. Hij ging nog een stap verder met de Indian Removal Act (1833). Met het aannemen van deze wet werd het mogelijk de indianen te verdrijven naar gebieden ten westen van de Mississippi. De onschendbaarheid van die gebieden werd door de federale overheid gegarandeerd. Die belofte werd door de indiaanse leiders met cynisme begroet.

Twee gedachten vormden de ideologische pijlers van deze wet. De eerste was het paternalisme. Het zou in het belang van de indianen zelf zijn dat zij hun land afstonden, ook al begrepen ze dat niet. De tweede pijler was die van het superioriteitsgevoel. Blanken waren beter in staat om het land te bebouwen dan indianen. Christenen waren beter in staat om Gods opdracht – de aarde te bebouwen – uit te voeren dan Indianen dat waren.

Als gevolg van die wet werden 70.000 Choctaw-indianen verdreven. Dat kostte \$5 miljoen. De federale overheid verkocht het land van de indianen voor \$8 miljoen. Aangezien contractueel was vastgelegd dat de overheid geen winst mocht maken op de verkoop, claimden de indianen dat geld. Na eindeloos procederen wisten ze de zaak weliswaar te winnen, maar geld zagen ze niet. Er werd beweerd dat al het geld was opgegaan aan proceskosten.

De Cherokees werden door de staat Georgia van hun land verdreven. De wettelijke basis voor die deportatie was een verdrag, dat door openlijk bedrog tot stand was gekomen. Het verdrag werd goedgekeurd door het Congres, ondanks een overweldigende hoeveelheid bewijzen van fraude.

Ook president Jackson negeerde die signalen. De tocht van de Cherokees uit hun gebied naar land ten westen van de Mississippi was rampzalig en staat niet voor niets bekend als de Trail of Tears.

Een vergelijkbaar lot trof de Sioux. Zij leefden van de jacht op bizonen. Kolonisten beschouwden deze indianen als een hinderpaal op de weg naar het westen. Ze trokken de indiaanse gebieden binnen zonder zich te storen aan verdragen en wisten zich ook hier gesteund door de federale overheid. Verdragen tussen de federale overheid en indianen waren nog minder waard dan het papier waarop ze waren geschreven.

Een effectieve lobby van spoorwegondernemingen effende de weg om het land van de indianen binnen te kunnen dringen. Zij vertegenwoordigden immers de vooruitgang. Die mocht door de indianen niet worden tegengehouden! Hoe vanzelfsprekend het verdrijven van indianen was, moge blijken uit een brief van de voormalige gouverneur van New York en verliezend presidentskandidaat uit 1868, Horatio Seymour. In een brief aan *The New York Times* schreef hij: ‘We verdelen het land van de inheemse indianen momenteel in staten, districten en gemeenten. We verdrijven het wild waarvan zij leven van hun grondgebied om plaats te maken voor spoorwegen. We vertellen hun onomwonden dat zij hun huizen en grondgebied moeten opgeven en in hun eigen territoria moeten leven, omdat zij onze beschaving in de weg staan.’⁴ De spoorwegmaatschappijen streken de winst op, de indianen betaalden de rekening.

De eindafrekening kwam in 1871 met de Indian Appropriation Act. Op basis van deze wet werden indianen niet langer als volk erkend. Daarmee verviel de verplichting voor de federale overheid om verdragen te sluiten. De federale regering kon voortaan eenzijdig beslissen wat er met het land van indianen zou gebeuren. Het meeste land raakten ze kwijt. De indianen die de oorlogen hadden overleefd, werden gedwongen in reservaten te leven. Ze werden tweederangs burgers. Er was nog wel enige hoop voor indianen, als zij zich maar van hun eigen cultuur onttrokken en die van de Amerikanen omarmden. Dan behoorde het Amerikaanse burgerschap tot de mogelijkheden. Afgevaardigde Henry Dawes – de indiener van de wet – drukte deze culturele arrogantie uit door te stellen dat ‘hij geloofde in de beschavende kracht van privébezit en dat beschaving inhield dat “je fatsoenlijke kleren draagt... de grond bewerkt, in een huis woont, in een Amerikaanse wagen rijdt, je kinderen naar school stuurt, whisky drinkt en land bezit”’.⁵

Het recht van de sterkste bepaalde van wie het land was. De sterkste, dat was de blanke kolonist, gesteund door de blanke regeringen.

Onderling geweld

Toen de Engelse kolonisten zich in Amerika vestigden, ontbrak het aan wetten. Zelfs als er wetten waren en als er een overheid was, dan nog was dat geen garantie dat die wetten ook gehandhaafd werden. Mensen bepaalden op de plaatsen waar zij zich vestigden zelf de wetten en ook de manier waarop die gehandhaafd werden. Volgens de eigen regels werd er recht gesproken en werden er straffen opgelegd. Dat gold ook voor de tenuitvoerlegging van de straffen. Als de doodstraf werd opgelegd, werd die onmiddellijk voltrokken. In het koloniale Amerika was het niet ongebruikelijk dat burgers door de plaatselijke sheriff werden opgeroepen om hulp te verlenen bij het arresteren van een verdachte. Patrouilles om gevluchte slaven op te sporen, waren de gewoonste zaak van de wereld. Al in 1690 worden deze patrouilles vermeld voor de staat South Carolina.

In deze vorm van eigenrichting is de praktijk van het lynchen geworteld. De term *lynching* is ontleend aan de praktijken van kolonel Charles Lynch tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog. Daarbij richtte hij zijn activiteiten vooral tegen die Engelse burgers die trouw waren gebleven aan de Engelse koning. Er werd recht gesproken door mensen die meenden dat zij de meerderheid van hun gemeenschap vertegenwoordigden. Lynch was verantwoordelijk voor talloze processen waarin de meeste veroordeelden er vanaf kwamen met een afranseling, of ze werden met pek en veren uit de gemeenschap verjaagd. Hij was echter ook verantwoordelijk voor een aantal doodvonnissen. Lynch voelde zich niet helemaal zeker over zijn onschendbaarheid en daarom liet hij via relaties bij de grondwetgevende vergadering van de Verenigde Staten met succes vastleggen dat hem en andere mensen die in een vergelijkbare positie verkeerden, immuniteit werd verleend. Daarmee werd de basis gelegd voor het tweede amendement op de grondwet. Iedere burger had het recht om zichzelf en zijn bezittingen te verdedigen.

‘Ook al is een goed geregelde militia noodzakelijk voor de veiligheid van een vrije staat, zij mag geen inbreuk maken op het recht van het volk om wapens te bezitten en te dragen.’⁶

Volgens de Amerikaanse wet ligt het geweldsmonopolie bij de overheid. In de loop der eeuwen is de macht van de overheid in heel Amerika gevestigd. Daarmee was objectief gezien de noodzaak voor burgers om zich te bewapenen verdwenen. Desondanks blijven tot op de dag van vandaag veel Amerikanen dat recht opeisen. Een goed voorbeeld daarvan is de Ku-Klux-Klan. In verschillende periodes van de Amerikaanse geschiedenis heeft hij dood en verderf gezaaid.⁷ Dat heeft die organisatie niet alleen kritiek opgeleverd, maar ook veel bijval. Het geweld werd toegejuicht, omdat de KKK durfde op te treden waar de bevoegde autoriteiten dat verzuimden te doen. Die opvatting maakte de weg vrij voor het vermoorden van duizenden Afro-Amerikanen.

De National Rifle Association is bij de verdediging van dat recht een tot nu toe buitengewoon succesvolle lobbyist gebleken, met alle gevolgen van dien. Het gemiddeld aantal Amerikanen dat is omgekomen door wapengeweld was voor de periode 2011–2015 11.564 per jaar. Daarnaast raakten er in diezelfde periode gemiddeld 78.815 gewond.⁸

Waartoe het onbepaalde recht om een wapen te bezitten kon leiden, toonde de burgeroorlog in Kansas in 1855 aan. Die werd uitgevochten door twee groepen burgers over de vraag of Kansas een slavenvrije of slavenhoudende staat zou worden.

Het gewelddadigst was natuurlijk de Amerikaanse burgeroorlog. Lang is ervan uitgegaan dat er in totaal 618.222 manschappen zijn gesneuveld. Aan de noordelijke kant zouden dat er 360.222 zijn geweest, aan de zuidelijke kant 258.000. Volgens de laatste inzichten – hoe speculatief die ook mogen zijn – sneuvelden er echter minstens 750.000 manschappen.⁹

Geweld bij arbeidsconflicten

In de staten waar de industrie zich ontwikkelde en miljoenen immigranten werk vonden, was uitbuiting aan de orde van de dag. Het vormen van vakbonden werd door werkgevers moeilijk tot onmogelijk gemaakt. Daarin wisten zij zich gesteund door autoriteiten op alle niveaus. Politie en leger werden ingezet om stakingen te breken en stakingbrekers te beschermen. Wanneer de autoriteiten zich afzijdig hielden, zetten ondernemers privileges in. In de meeste gevallen werd daar door de autoriteiten niet tegen opgetreden. Bij de grote staking aan de Baltimore–Ohio-spoorlijn in West Virginia schoot in 1877 het door president Hayes gestuurde leger 29 stakers

dood. In Chicago werden later dat jaar vijftig stakers doodgeschoten. Naar aanleiding hiervan riep de vakbondsman August Spies arbeiders tot strijd op: ‘Jullie hebben jarenlang de meest vreselijke vernederingen ondergaan; jullie hebben honger en armoede geleden; jullie hebben jezelf afgebeeld; jullie kinderen hebben jullie opgeofferd aan de fabrieksbazen. Als jullie mannen zijn, als jullie de zonen zijn van de grote voorvaderen die hun bloed voor jullie vrijheid hebben vergoten, dan verheffen jullie krachtig je stem en vernietigen jullie het afgrijselijke monster dat jullie probeert te vernietigen. Te wapen, roepen wij jullie. Te wapen.’¹⁰ Een menigte van ongeveer 3000 arbeiders gaf gehoor aan deze oproep en verzamelde zich op Haymarket Square in Chicago. Er werd geschoten. Er vielen doden onder de stakers en onder de politiemannen. Vakbondsleiders werden daarvoor verantwoordelijk gehouden en voor de rechter gedaagd. De samenstelling van de jury in Chicago maakte duidelijk dat het vonnis van tevoren al vaststond: in de jury zat geen enkele arbeider noch immigrant. Van de aangeklaagden werden er zeven tot de galg veroordeeld. Het hooggerechtshof van de staat Illinois wees het hoger beroep af. Het federale hooggerechtshof nam de zaak niet in behandeling, omdat het niet om een federaal misdrijf ging. De gouverneur van Illinois, Oglesby, was bereid om de doodstraffen om te zetten in levenslang, als aan twee voorwaarden werd voldaan:

- de zakenlieden van Chicago moesten ermee akkoord gaan(!);
- de veroordeelden moesten zich schriftelijk distantiëren van hun woorden en daden.

Van de zeven terdoodveroordeelden maakten er twee van deze mogelijkheid gebruik. Van de resterende vijf pleegde er één zelfmoord. De overige vier werden op 11 november 1887 opgehangen.

Ook autofabrikant Ford deinsde niet terug voor intimidatie en geweld. Bijzonder gebeten was hij op arbeiders die zich bij een vakbond aansloten. Ford organiseerde knokploegen om de vakbondsleden in elkaar te slaan. In overleg met de autoriteiten liet hij vakbondsleiders arresteren. Zij werden tot lange gevangenisstraffen veroordeeld. In de twintigste eeuw was de beschuldiging van communisme genoeg om de leden van een vakbond verdacht te maken. Veroordeling en gevangenschap lagen in het verlengde daarvan.

Pas in de periode van de New Deal (1932-1941) van president Roosevelt werden de belangen van arbeiders even serieus genomen als die van de

ondernemers. De overheid ging in de arbeidsverhoudingen een sturende rol vervullen. Intimidatie door werkgevers werd strafbaar. Politie en leger werden niet meer ingezet om stakingen in het voordeel van de ondernemers te beslissen.

Geweld tegen andere staten

President Monroe (1817-1825) ging uit van het principe dat Amerika – Noord-, Midden- en Zuid- – tot de invloedssfeer van de Verenigde Staten behoorde. Europese regeringen hadden er niets te zoeken. Op basis van deze doctrine intervierden verschillende Amerikaanse regeringen in Amerikaanse staten.

Texas werd zonder veel omhaal geannexeerd. Mexico werd door president Polk (1845-1849) na een geprovoceerde aanval gedwongen een enorm gebied aan de Verenigde Staten af te staan. Toen de grenzen van Amerika waren bereikt, werden Cuba, Hawaï en de Filipijnen ingelijfd. Als gevolg van Amerikaanse interventie werd de staat Panama opgericht. In veel gevallen waren het Amerikaanse bedrijven die effectief gelobbyd hadden voor militair ingrijpen, of voor een politiek van destabilisatie. Die stelling was tot in de twintigste eeuw leidend voor de Amerikaanse buitenlandse politiek. Het was de minister van Buitenlandse Zaken onder president Obama, John Kerry, die het einde van deze doctrine aankondigde.

De buitenlandse interventies beperkten zich niet tot het Amerikaanse continent. Het meest recente voorbeeld daarvan is de aanval op Irak. Daarbij deinsde de Amerikaanse regering er niet voor terug bewust valse informatie te verspreiden om haar aanval als een daad van beschaving te presenteren. Berucht is het optreden van de minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell. In een vergadering van de Veiligheidsraad zwaaide hij met een buisje, waarin een dodelijke stof zat. Daarmee kon de regering van Irak een fatale aanval op de rest van de wereld lanceren. Powell wist op dat moment dat er in het buisje talkpoeder zat en dat de regering van Irak niet over massavernietigingswapens beschikte. Zijn optreden op die plaats heeft menigeen van de kwade bedoeling van Saddam Hoessein overtuigd. Zij die zich niet lieten overtuigen, werden weggezet als landverraders en nestbevuilers.

De Amerikaanse regeringen hebben zich waardige opvolgers getoond van de Europese koloniale mogendheden. De Amerikaanse pretentie dat zij als volk, dat voor de eigen vrijheid gevochten had, opkwam voor de vrijheid van alle volkeren in de wereld, is bepaald niet waargemaakt.

Geweld tegen Afro-Amerikanen

Het onderzoek naar die traditie zal in dit boek centraal staan. Geweld tegen Afro-Amerikanen kent een traditie van – zonder overdrijving – eeuwen. Onderzocht zal worden van welke gedachten en emoties dat geweld het uitvloeisel was. Op welke manieren Afro-Amerikanen zich door de eeuwen heen tegen dit geweld teweer hebben gesteld, zal ook in kaart worden gebracht.

Tallose generaties Amerikanen zijn opgevoed in de geest van racisme en xenofobie. Dat waren vaste, onbespreekbare waarden. Daarmee leken de racistische en xenofobe denkbeelden een universele waarde te hebben. Blanken hadden de vaste overtuiging, dat er rassen bestonden en dat het blanke ras superieur was aan alle andere rassen; dat het blanke ras voorbestemd was om te heersen en het zwarte ras voorbestemd om te dienen; dat het zwarte ras uitsluitend geschikt was om arbeid te verrichten en het blanke ras uitverkoren was om daar leiding aan te geven. Om inzicht in dit racistische denken te krijgen, zal men zich erin moeten verdiepen.

Er is in dit boek voor gekozen slaven en hun nakomelingen in principe met de term Afro-Amerikaan aan te duiden, omdat het de meest neutrale term lijkt te zijn. Deze keuze is echter niet zonder gevaar. Dat gevaar ligt in de stereotypering. Dankzij digitale onderzoekstechnieken is er een goed beeld ontstaan vanuit welke Afrikaanse gebieden slaven afkomstig waren. Dat blijken verschillende gebieden te zijn, met elk een eigen cultuur. De suggestie dat de slaven een homogene groep vormden met een gemeenschappelijke cultuur, is dus niet vol te houden.

Groepen Afro-Amerikanen koesteren het Afrikaanse verleden als een wezenlijk deel van hun identiteit. Ook zij gaan voorbij aan het feit dat de slaven uit verschillende delen van Afrika afkomstig waren. Die verschillende delen hadden elk een eigen cultuur. Van een gezamenlijk Afrikaans verleden is dus geen sprake. De Afro-Amerikaanse afkomst wordt in zekere mate geromantiseerd. Binnen die romantische beeldvorming is veelal geen plaats voor het feit dat het Afrikaanse machthebbers waren die Afrikanen

als slaven aan blanke handelaren verkochten. Wanneer in dit boek de term ‘Afro-Amerikaan’ wordt gebruikt, is het uitsluitend in geografische zin. Er wordt geen verdere inhoudelijke betekenis aan gegeven.

Racisten doen dat wel. Vanuit hun vooroordelen hebben zij voor zichzelf een beeld geschapen van Afrika, dat correspondeert met hun kijk op Afrikanen als een onderontwikkelde groep mensen die inferieur is aan blanken en dat altijd zal blijven.

Af en toe zullen andere termen dan ‘Afro-Amerikaan’ gebruikt worden. In die gevallen gaat het om letterlijke citaten. Hoe schokkend zij ook mogen zijn, ze maakten deel uit van het ‘normale’ taalgebruik. Ze werden gebruikt door mensen uit alle delen van de Verenigde Staten, in alle tijden en kwamen voor in alle lagen van de bevolking. Juist omdat ze zo veel inzicht geven in het denken van racisten, zijn ze ongecensureerd overgenomen.

Deel I

De wortels van het Amerikaanse racisme

1. Slave codes¹

Omstreeks 1600 vestigden zich in Virginia Engelse kolonisten. Zij waren uit Europa vertrokken in de verwachting er goud aan te treffen. Dat bleek op een misvatting te berusten. Als er geen indianen waren geweest, dan was de hele groep kolonisten aan honger en uitputting gestorven. De kolonisten leerden van indianen hoe ze voedsel moesten verbouwen, zodat ze konden overleven. Ze leerden ook tabak te verbouwen en te bewerken. Dat bleek een goed alternatief voor het afwezige goud. Aan het begin van de zeventiende eeuw werd de eerste lading tabak naar Europa gestuurd. De export was zeer winstgevend. Werd in 1616 nog 2300 pond verscheept, in 1617 was dat al 19.000 pond en in 1620 was dat gegroeid tot 60.000 pond.

Plannen om de productie verder uit te breiden, stuitten op twee problemen: een tekort aan land en een tekort aan arbeidskrachten. Het tekort aan land werd opgelost door indianen van hun land te verdrijven. Indianen waren de kinderen van de duivel, terwijl de kolonisten kinderen van God waren. Indianen stonden voor alles waar puriteinen een afkeer van hadden: ze leefden in zonde en ze waren lui. In hun afkeer van indianen stonden zij bepaald niet alleen. Een van de latere opstellers van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring, Thomas Jefferson, deelde die afkeer. Hij sprak zich uit voor het verdrijven van de indianen naar gebieden ten westen van de rivier de Mississippi.² In zijn *Notes on the State of Virginia* verkondigde hij de opvatting dat het land in de meeste gevallen van de indianen was gekocht en niet veroverd. De oorspronkelijke versie van dit document is bewaard gebleven en zegt iets anders. Daarin is de oorspronkelijke passage doorgestreept. Die luidde: 'De koop werd gesloten met het Engelse zwaard in de hand.' De *Notes on the State of Virginia* waren bestemd voor een Frans verlicht publiek. 'Kopen' paste beter bij het verlichte denken dan 'veroveren'.

Wat indianen betreft die zich niet wilden aanpassen aan de leefwijze van de kolonisten, was Jefferson volstrekt duidelijk: 'Zij zullen weer in hun

barbaarse gewoontes en ellende terugvallen en veel van hun mensen verliezen ten gevolge van oorlog en armoede. En dan moeten wij ze met hun wild in de bossen verjagen naar de Stone Mountains.’³

Het tweede probleem – het tekort aan arbeidskrachten – dachten de kolonisten op te kunnen lossen door arbeiders uit Engeland op hun kosten naar Amerika te laten komen. Die arbeiders sloten een contract af om gedurende een bepaalde periode voor een plantagehouder te werken. Ze werden daardoor in feite lijfeigenen. Ze mochten niet trouwen en konden geen rechtszaken aanspannen. In de contractperiode waren ze eigendom van de plantagehouder. Hij kon ze verkopen, vergokken of als onderpand van een lening laten dienen. Na de vastgestelde periode – gemiddeld vier jaar – was de lijfeigene een vrij mens.

De verwachting van een beter leven in de koloniën dan in Engeland kwam voor de meeste lijfeigenen niet uit. De levensomstandigheden in Amerika waren slecht. De gemiddelde leeftijd van mannen was 43 jaar. Die van vrouwen slechts 30. Veel vrouwen stierven in het kraambed. De hoge sterftcijfers verklaren waarom 50 procent van de lijfeigenen hun werkperiode niet volmaakte. De aanvoer van deze contractarbeiders naar Virginia droogde op toen de staat Pennsylvania immigranten vrije grond aanbood. Voortaan kon iedere Engelsman zich zonder enig contract in Amerika vestigen.

De kolonisten waren ook om een andere reden niet zo enthousiast over de contractarbeiders. Ze bleken namelijk opstandig van aard. Ze vormden de kern van opstandelingen die onder leiding van Nathaniel Bacon in 1676 Jamestown, de hoofdstad van Virginia, platbrandden. Bacon was als jongste zoon van een adellijke familie uit Engeland naar Virginia vertrokken en was tot de ontdekking gekomen dat een kleine groep families er de dienst uitmaakte. Voor hem en zijn soortgenoten was er geen land beschikbaar. Daarom besloot hij een aanval op het gebied van indianen te doen, hen te vermoorden en hun land in beslag te nemen. De gouverneur keerde zich tegen hem uit angst voor een oorlog met de indianen. De opstand liep op niets uit.

Deze opstand maakte de kolonisten duidelijk dat er gezocht moest worden naar een alternatief voor de lijfeigenen. Dat werden de slaven uit Afrika. Zij waren niet voor een paar jaar, maar tot hun dood aan de eigenaar gebonden. Daarmee werd het kopen van slaven tot een goede investering.

Enige terughoudendheid bestond er in het begin nog wel, omdat ook slaven konden sterven. In dat geval ging de investering verloren.

In 1619 bracht een Nederlands schip – sommige bronnen spreken van een Engels schip, dat zich als Nederlands voordeed⁴ – Afrikaanse slaven aan wal in de hoofdstad van Virginia, Jamestown. Deze slaven maakten deel uit van het contingent van 302.218 slaven dat tussen 1619 en 1808 naar de Engelse koloniën in Amerika werd verscheept. Dat aantal valt overigens in het niet bij het totaal van 12.331.637 Afrikanen dat uiteindelijk naar Noord- en Zuid-Amerika werd vervoerd om op de plantages te werken. In de trans-Atlantische slavenhandel speelden Amerikaanse handelaren, die vooral afkomstig waren uit Rhodes Island, een geringe rol.⁵

De slavenhandel werd aan de Afrikaanse kant beheerst door plaatselijke machthebbers. Mensen werden er tot slaaf gemaakt als krijgsgevangene, als misdadiger, als vergoeding voor schulden of als belasting.⁶ Slaven werden geruild met Europese kooplieden tegen onder andere wapens en kruit. Daarmee kon de onderlinge strijd in Afrika bezegeld worden. Wie over de meeste wapens beschikte, was heer en meester.

De schaal van de slavenhandel in Afrika was alleen beduidend kleiner dan de trans-Atlantische slavenhandel. Uit de Arabische literatuur blijkt dat in het Midden-Oosten in racistische termen over Afrikanen werd gedacht. Ze werden omschreven als dieren, met name als apen, die de menselijke eigenschappen voor vrijheid misten. De historicus James H. Sweet⁷ stelt vast, dat de Spaanse en Portugese handelaren de vooroordelen uit de Arabische wereld meenamen naar Midden- en Zuid-Amerika. De Engelse kooplieden, die in hun voetsporen traden, brachten niet alleen slaven maar ook vooroordelen naar de Engelse koloniën.

Toen de eerste slaven werden ingevoerd, bestonden er nog geen wettelijke regels. Pas in 1662 werd de status van de slaaf in het statuut van de kolonie Virginia opgenomen. Volgens de zogenoemde *maternity law* werd een kind van een slavine automatisch ook slaaf en daarmee het bezit van de slavenhouder. Slaven konden geen huwelijk sluiten. Vaders konden geen gezag claimen over door hen verwekte kinderen. Het vormen van een gezin werd daarmee onmogelijk gemaakt. De slavenhouder was vrij om mannelijke slaven naar willekeur te verkopen. Vrouwelijke slaven konden samen met hun kinderen of ook zonder hun kinderen verkocht worden. Het is niet moeilijk voor te stellen hoe gedesoriënteerd slaven en hun kin-

deren in het leven hebben gestaan. Elk moment weggehaald te kunnen worden van man, vrouw en kinderen, van familie en vrienden, kan niet anders dan een bron van permanente existentiële angst zijn geweest. Doordat vaders zonder hun vrouw en kinderen werden verkocht, kwam de zorg voor de kinderen vooral terecht bij de moeders. Daarmee werd de basis gelegd voor het matriarchaat in de gemeenschappen van slaven. Dit matriarchaat heeft onder Afro-Amerikanen twee gevolgen gehad. Aan de ene kant heeft het geleid tot de vorming van generaties sterke Afro-Amerikaanse vrouwen die in alle fases van de Amerikaanse geschiedenis hun stempel op de Afro-Amerikaanse gemeenschappen hebben gedrukt. Aan de andere kant heeft het ervoor gezorgd dat weer andere Afro-Amerikaanse vrouwen de druk van de omstandigheden niet aankonden en eraan onderdoor zijn gegaan. Daar waar de moeder van haar kinderen werd gescheiden, vormden de gemeenschappen het vangnet voor de kinderen. Die traditie zou eeuwenlang blijven bestaan.

Met de toename van het aantal slaven veranderde ook de demografische samenstelling van de bevolking. Slavenhouders gingen het grote aantal slaven als een bedreiging ervaren. Daarom werden er *slave codes* opgesteld. Slaven werden in feite van alle rechten beroofd. Hoogleraar Stephanie McCurry spreekt van ‘een wettelijke basis voor een nieuwe politiestaat’.

Langzaam maar zeker kreeg het racisme een steeds bredere wettelijke basis. Een wet uit 1691 streefde ernaar het aantal kinderen uit gemengde huwelijken te reduceren. De nadruk werd vooral gelegd op die huwelijken, waarbij de bruid blank was.⁸ Deze wet eiste dat de blanke partner verbannen zou worden, behalve als het een contractarbeider was.

Welke betekenis de *slaves codes* hadden, blijkt uit het leven van slaven in Virginia. Werd in Virginia tabak verbouwd, in andere staten waren dat rijst en katoen. Aanvankelijk leek het verbouwen van katoen een doodlopende weg te zijn, maar de uitvinding van de *cotton gin* (een ontkorrelmachine die katoenvezels van zaden scheidt) door Eli Whitney in 1794 maakte een winstgevende productie en handel mogelijk. De *cotton gin* maakte het plukken niet alleen eenvoudiger, maar ook sneller. In dezelfde hoeveelheid tijd kon er meer katoen worden geplukt. Het vormde het startsignaal voor verdere uitbreiding van de katoenteelt.

Slaven op de katoenplantages werkten zes dagen per week van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat onder de brandende zon. Er werd geen uit-

zondering gemaakt voor kinderen of oudere mensen. De slavenhouder beschouwde zijn slaven als bedrijfskapitaal. Daarbij maakte hij een kosten-batenanalyse zoals ondernemers dat nu eenmaal doen. Aan de kostenkant stonden voeding en woonruimte voor de slaven. Wat betreft de kost zorgde de slavenhouder ervoor dat zijn slaven voldoende voedsel kregen om hun arbeidskracht in stand te houden, ook al was dat voor de slaven onvoldoende. In de weinige uren dat ze vrij waren, hadden ze de gelegenheid om hun eigen voedsel te bereiden en hun voeding aan te vullen. In tegenstelling tot wat er doorgaans in twintigste-eeuwse films wordt getoond, leefden de slaven niet in goede huizen, maar in onderkomens die in de meeste gevallen die naam niet mochten dragen. Er zijn wel foto's van slavenhuizen zoals ze waren beschikbaar, maar daarbij gaat het om verlaten en vervallen woningen of onderkomens die later zijn opgeknapt voor educatieve doeleinden.



Aan de batenkant stond de onbeperkte en eeuwigdurende kosteloze beschikbaarheid over de slavenarbeid. Het zal duidelijk zijn dat de baten de kosten vele malen overtroffen. De weelde van de plantagehouders vormde daar het sprekende bewijs van.

In het denken van de meeste blanken speelde de maatschappelijke positie van slaven en vrije Afro-Amerikanen geen enkele rol. Dat veranderde

niet toen de tegenstellingen tussen de koloniën en het moederland groter werden en tot de Onafhankelijkheidsoorlog leidde. Een oorlog die de Engelse kolonisten zou bevrijden van de Engelse onderdrukking. Deze oorlog werd gerechtvaardigd in de mede door Thomas Jefferson opgestelde Onafhankelijkheidsverklaring. Wat schreef Jefferson over de onvrijheid van de slavernij?

Het was in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. De blanke journaliste Anne Braden had een lunchafspraak met een collega. Tijdens die lunch werd ze aan de telefoon geroepen. Teruggekeerd bij haar collega informeerde hij of er iets bijzonders was. Terwijl de Afro-Amerikaanse serveerster de tafel afruimde, antwoordde Braden: 'Nee, alleen een vermoorde neger.' Ze zag de serveerster verstarren.

BLACK LIVES DON'T MATTER.

In Amerika is racisme sterk verankerd in de samenleving. En dat al 400 jaar lang, betoogt Antoine Weijzen in dit heldere en beklemmende boek. Weijzen vertelt chronologisch de geschiedenis van het racisme sinds het ontstaan van de Verenigde Staten tot op de dag van vandaag. Hij doet met name recht aan de rol die Afro-Amerikaanse vrouwen in de emancipatiestrijd hebben gespeeld en hoe die rol in de geschiedschrijving systematisch onderbelicht is gebleven. Weijzen schuwt daarbij niet de kritische blik op onze eigen samenleving.

ANTOINE WEIJZEN is historicus en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoeker. Hij studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Zijn eerder bij Uitgeverij Omniboek verschenen boek *De indië-weigeraars* kreeg vier sterren in *de Volkskrant*.



Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 978-94-019-1567-0 NUR 680



9 789401 915670